

УДК 327

Масловська О. М.,
м. Київ**ПОРЯДОК СТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНИ**

У статті досліджується політико-правове формування дипломатичної служби України. Дипломатична служба України являє собою складову частину державної служби, що призначена забезпечувати практичну реалізацію зовнішньої політики України, представляти та захищати національні інтереси України у сфері міжнародних відносин, а також права та інтереси юридичних осіб і громадян України за кордоном.

Ключові слова: дипломатія, дипломатична служба, міжнародне право, Закони України, загальноєвропейський процес, референдум, зовнішньополітичний курс.

Сучасний етап діяльності української дипломатичної служби фактично розпочався з ухваленням Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 року Декларації про державний суверенітет України, в якій зазначалося, що Україна «як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій». Наступним важливим документом для вітчизняної дипломатичної служби стала постанова Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 року «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин», яка передбачала налагодження дипломатичних, консульських, торговельних відносин з іноземними державами, забезпечення безпосередньої участі України в загальноєвропейському процесі та європейських структурах і підготовку проектів законів, що мають регулювати зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні зносини України, і створення системи підготовки кадрів для органів зовнішніх відносин республіки [1]. Однак лише після прийняття Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року і його підтвердження результатами всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року створені необхідні правові й політичні передумови для становлення незалежної Української держави, а, отже, й для утвердження України як повноправного суб'єкта міжнародних відносин.

Саме результати референдуму стали ключовим моментом у процесі міжнародного визнання України, яке розпочалося відразу після вільного народного волевиявлення: лише впродовж грудня 1991 року незалежна Україна визнана 66 державами світу. Паралельно з міжнародним визнанням України досить активно здійснювалося відкриття дипломатичних представництв іноземних держав і дипломатичних установ України за кордоном. Вже наприкінці 1994 року в Україні були акредитовані посли 78 держав, з них 55 із резиденцією у Києві, а в системі МЗС України налічувалося вже 54 закордонні установи в 43 країнах. Водночас відбувався активний процес визначення національних інтересів і зовнішньополітичних пріоритетів України, створення національної правової бази зовнішньополітичної й дипломатичної діяльності та розвитку двосторонніх і багатосторонніх міжнародних відносин, який набув системного й послідовного характеру [2].

З погляду концептуальної визначеності зовнішньополітичного курсу України особливе значення мала постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про Основні напрями зовнішньої політики України», яка й досі лишається керівним документом для українського уряду, МЗС, дипломатичних і консульських представництв України за кордоном. У ньому вперше чітко визначені базові національні інтереси України, найголовніші завдання, принципи і засади, пріоритетні функції та головні напрями зовнішньополітичної діяльності, а також механізм реалізації зовнішньої політики і розбудови дипломатичної служби нашої держави.

Принципове значення з погляду зміцнення міжнародно-правової суб'єктності нашої держави у цілому та формування засадничих принципів її зовнішньої політики зокрема мало ухвалення Верховною Радою України 28 червня 1996 року Конституції України. В Основному Законі України набули подальшого розвитку й конституційного закріплення головна мета і принципи національної зовнішньої політики та її визначальні напрями, а також зафіксовані повноваження у здійсненні зовнішньої політики Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів України. Згідно зі ст. 106 Конституції України керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави здійснює Президент України, який представляє державу в міжнародних відносинах, веде переговори та укладає міжнародні договори України, приймає рішення про визнання іноземних держав, призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях, приймає вірчі й відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав [4].

Правові засади й порядок організації дипломатичної служби України визначаються низкою інших законів України та указів Президента України,

серед яких — закони: «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року, «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10 грудня 1991 року, «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 року, «Про участь України в міжнародних миротворчих операціях» від 23 квітня 1999 року, «Про дипломатичну службу» від 20 вересня 2001 року, укази Президента України: «Про Положення про дипломатичне представництво України за кордоном» від 22 жовтня 1992 року, «Про Положення про дипломатичну службу в Україні» від 16 липня 1993 року, «Про Консульський Статус України» від 2 квітня 1994 року, «Про заходи щодо вдосконалення координації діяльності органів виконавчої влади у сфері зовнішніх зносин» від 18 вересня 1996 року, «Про Положення про Міністерство закордонних справ України» від 3 квітня 1999 року. Згідно з Указом Президента України «Про Положення про Міністерство закордонних справ України» центральним органом виконавчої влади України, що забезпечує відповідно до наданих йому повноважень проведення зовнішньої політики держави і координацію діяльності в галузі зовнішніх зносин, є Міністерство закордонних справ України. Його основними завданнями є: «участь у забезпеченні національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства, сприяння забезпеченню стабільності міжнародного становища України, піднесенню її міжнародного авторитету, поширенню у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера; створення сприятливих зовнішніх умов для зміцнення незалежності, державного суверенітету, економічної самостійності та збереження територіальної цілісності України; забезпечення відповідно до наданих повноважень цілісності та узгодженості зовнішньополітичного курсу України; захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном; сприяння розвитку зв'язків із зарубіжними українськими громадами та надання цим громадам підтримки і захисту відповідно до норм міжнародного права та чинного законодавства України» [3].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про дипломатичну службу» (із змінами, внесеними згідно із законами № 253-ІУ від 28 листопада 2002 року і № 2105-ІУ від 21 жовтня 2004 року), основними функціями дипломатичної служби визначено: забезпечення підтримання дипломатичних зносин з іншими державами, представництво України у міжнародних організаціях і спеціальних місіях; здійснення зовнішньополітичної діяльності держави; організація проведення переговорів і підготовка укладення міжнародних договорів України; підготовка разом з іншими центральними органами виконавчої влади

пропозицій щодо укладення, виконання, припинення дії міжнародних договорів і внесення їх у встановленому порядку на розгляд Президенту України та Кабінету Міністрів України; внесення в установленому порядку на розгляд Президенту України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України пропозицій і рекомендацій з питань відносин України з іншими державами і міжнародними організаціями; підготовка пропозицій щодо удосконалення законодавства України у галузі міжнародних відносин; здійснення функцій дипломатичного протоколу в забезпеченні зовнішніх зносин з іншими державами, міжнародними організаціями; забезпечення функціонування єдиної державної системи реєстрації, обліку та зберігання міжнародних договорів України; здійснення функцій депозитарію міжнародних договорів, укладених Україною; сприяння діяльності іноземних дипломатичних представництв і консульських установ, представництв міжнародних організацій в Україні, а також здійснення контролю за додержанням дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів; сприяння взаємодії органів законодавчої, виконавчої й судової влади в частині здійснення ними зовнішніх зносин і дотримання міжнародних зобов'язань України; здійснення інформаційного забезпечення Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України з питань зовнішньополітичної діяльності; поширення інформації про Україну за кордоном; організація на території України та за кордоном консульської роботи; забезпечення візової політики України; здійснення в межах своїх повноважень паспортного забезпечення; сприяння органам законодавчої, виконавчої та судової влади у здійсненні ними міжнародних зв'язків, надання їм відповідної методичної, консультативної та інформаційної допомоги; здійснення інших функцій відповідно до чинного законодавства України.

Систему органів дипломатичної служби становлять: Міністерство закордонних справ України, представництва МЗС України на території України, закордонні дипломатичні установи України. Кадри дипломатичної служби—працівники, які обіймають штатні дипломатичні або адміністративно-технічні посади на постійній основі чи на визначений термін. Приймаються на дипломатичну службу України, у т. ч. для роботи у закордонних дипломатичних установах, на конкурсній основі громадяни України, які мають відповідну фахову освіту, необхідні професійні та ділові якості, володіють державною та іноземними мовами й за станом здоров'я можуть бути направлені у довготермінове відрядження за кордон. Дипломатичним працівникам системи органів дипломатичної служби присвоюються дипломатичні ранги, адміністративно-технічним — відповідні ранги державних службовців у порядку, передбаченому Законом

України «Про державну службу». В органах державної служби здійснюється ротація працівників. Фінансове й матеріально-технічне забезпечення дипломатичної служби здійснюється з Державного бюджету України [5].

Нині діяльність Міністерства закордонних справ України значно розширена і реформована. В 1990 році в ньому працювало майже 150 осіб, зокрема 97 дипломатів, а наразі загальна кількість працівників системи МЗС становить майже 2300 осіб. За кордоном діють 82 посольства і 32 консульства України. Договірні-правова база міжнародних відносин України становить понад 4 тис. договорів і угод різного правового статусу.

Важлива увага в міністерстві закордонних справ надається підготовці нових поколінь українських дипломатів. У центральному апараті МЗС України працюють майже 60% працівників віком до 30 років, у закордонних установах—до 40%. Розширено регіональне представництво серед працюючих у МЗС. Серед головних вищих навчальних закладів для дипломатичної служби вагому роль відіграють Дипломатична академія України при МЗС України, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені І.Франка, Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого та деякі інші навчальні заклади України.

Після прийняття Декларації про державний суверенітет МЗС України очолювали: А. М. Зленко (27 липня 1990 р. — 25 серпня 1994 р.), Г. Й. Удовенко (25 серпня 1994 р. — 17 квітня 1998 р.), Б. І. Тарасюк (17 квітня 1998 р. — 29 вересня 2000 р.), А. М. Зленко (2 жовтня 2000 р. — 2 вересня 2003 р.), К. І. Грищенко (2 вересня 2003 р. — 4 лютого 2005 р.), Б. І. Тарасюк (4 лютого 2005 р. — 21 березня 2007р.), А. П. Яценюк (21 березня 2007 р. — 18 грудня 2007 р.), В. С. Огрязко (18 грудня 2007 р. — 3 березня 2009 р.), П. О. Порошенко (9 жовтня 2009 р. — 11 березня 2010 р.), К. І. Грищенко (з 11 березня 2010 р.).

Література

1. Гуменюк Б. І. Дипломатія сучасної України (Енциклопедичний довідник) // Б. І. Гуменюк — К., 1997.
2. Гуменюк Б. І. Україна дипломатична // Б. І. Гуменюк — К., 1999.
3. Руденко Г. М. Основи дипломатичної та консульської служби // Г. М. Руденко — К., 1998.
4. Руденко Г. М. Основи консульських зносин // Г. М. Руденко — К., 2006.
5. Щерба О. В. Сучасна дипломатична служба: Навч. посібник. — К., 2001.

В статтє исследується политико-правовое формирование дипломатической службы Украины. Дипломатическая служба Украины представляет собой

составную часть государственной службы, которая призвана обеспечивать практическую реализацию внешней политики Украины, представлять и защищать национальные интересы Украины в сфере международных отношений, а также права и интересы юридических лиц и граждан Украины за границей.

Ключевые слова: дипломатия, дипломатическая служба, международное право, Законы Украины, общеевропейский процесс, референдум, внешнеполитический курс.

The article examines the political and legal formation of diplomatic service of Ukraine. Diplomatic Service of Ukraine is an integral part of the public service, which is designed to provide practical implementation of Ukraine's foreign policy, to represent and protect the national interests of Ukraine in the sphere of international relations, as well as the rights and interests of legal entities and citizens of Ukraine abroad.

Keywords: diplomacy, diplomatic service, international law, the laws of Ukraine, the European process, referendum, foreign policy.

Масловська Олена Миколаївна — доцент кафедри міжнародних відносин та міжнародної інформації УАІМВЛІ МАУП, кандидат політичних наук.

Рецензент: проф. Зеленько Г. І.